

ÄLGPASS SOM OBJEKT

ARBETSBEKRIVNING ÖVER EN TÄNKT
SKULPTURVANDRING

CORINNE ERICSON

Publicerad i Hjärnstorm nr 122

Bygga, bo, tänka

2015

I

I trakterna kring stugan hade jag under sommarveckorna i landskapet Jämtland fotograferat mänskliga lämningar såsom fallfärdiga boningshus, lador och fåbodrar, hässjor och torvdikningar. Här har jag varit nästan varje år sedan jag var barn. Vårt sällskap gick i skuggiga skogar, på tunggådda myrar, ut på gamla slättermarker, vidare över kalhyggenas sönderplöjda mark med djupgrupade och vassa torrytor omvartannat. Vi cyklade på skogsbilvägarna som blev allt fler, och vi letade artefakter, sökte de gamla stigarna och vägarna liksom efter svampen och bären. Vi mötte nästan aldrig någon människa. Ibland återfann vi hus där kartan visade på en boning. Namnanteckningarna på fårstuns pärlspontade brädväggar eller ladans stockar utsattes för öppen himmel när taket och skorstensmuren gav med sig. Nedbrytningsprocessen förlöpte nu fortare, och det var inte längre riskfritt att gå in och ta bilder. Från att ha utstrålat visst bygdehistoriskt välmående kom vemodet över husen och sedan fukten, mossan och lavarna, svamparna och slyet, sedan det slutgiltiga murknandet tillbaka in i en bit natur. Bygget blev en mullrik hög för brännässlor, sälj och hallonsnår. Det kändes inte meningsfullt att fotografera brädhögen.

*

Försatt i den egna rörelsen genom landskapets skiftande marker, agerande i benens pendlande aktivitet av omväxlande framåtfallande och räddande handling, omgiven en tystnad man i ena stundens trivs, men i en andra besvärjer med sin ljudrika sökande förflyttning, kom de i ögonvrån: tigande grå strukturer. I gåendet sker former av tänkande som ger några slags seenden, men helt andra seenden när man är sittande, tänkte jag, som hade suttit mycket. Rörelsen i landskapet visade att de var fler än någonsin. Deras framträdande gavs i en känsla av att också jag själv var iakttagen av dem, en nästintill osynlig ordning, därborta. De tycktes mig vara stadda i väntan, som en stol på en scen i en pjäs väntar sin aktör. Stående ute på myren bland de småkrokiga dvärgbjörkarna eller nära skogsridån, dolda under granarna eller placerade utmed vägarna eller allt oftare högt tronande på kalhyggen, syntes de mig snart som gestalter med skulpturala egenskaper och förmänskligade karaktärsdrag med kynnen givande uttryck för övergivnad och sprödhed; en håglös eller ståndaktig hållning; ibland myndigt tronande överdrift. En kort tid hävdas en tydlig stabilitet med strukturerat linjespel: horisontaler, vertikaler och diagonaler bryter av och synliggör människans rätvinkligt tillverkade objekt mot naturens till synes oorganiserade kuliss. Snabbt grånar de in i landskapet, blir invävda i allt växande som tar över. I sina beständigt pågående vaga manövrar föreföll de som melankoliska symboler över trotset i människans kultur och naturens tidlöshet, och de var laddade med händelser.

Dokumentationen som omsider blev ett projekt benämnt Älgpäss inleddes med en fotograferingsakt av en snurrfåtölj placerad på en grusås invid höga granar utmed den hemväg jag hade att cykla efter vistelsen i skogen. Med denna första bild på ett älgpäss begrep jag vad jag redan sett, att de mer udda individualistiska urvalen kommit att i allt högre

grad börja ersättas av uniforma konstruktioner. Jag insåg då att jag borde långt tidigare ha inlett fotografering av dessa hemsnickrade sittytter och plats specifika byggen som utgör en del av bevakningen och skjutreviret för en jägare. Jag har alltid hört jaktpassen benämnas älgpass, och i Jämtland är det främst älg som är villebrådet. I detta landskap kantas numera vägarna av pass, de är placerade utefter röjda skogsstigar och invid myrens oberäkneliga blötmark. Älgpassen är en typ av folklig och funktionell bruksarkitektur, byggda främst av manliga jägare, som visar på skilda preferenser vad gäller val av bekvämlighet och estetik liksom grad av händighet i sammansättningen.

Mitt intresse för att fotografera dem var inte deras faktiska funktion, utan för deras varierande uttrycksfullhet och varierade byggnads-mässiga arrangemang. Jag tyckte det var viktigt att i bild bevara dessa förgängliga objekt innan de försvann genom naturens nedbrytning och mänskliga insatser, och beslöt att börja ta ett mycket begränsat antal bilder med småbildskameran av de pass jag fortsättningsvis skulle komma att gå eller cykla förbi, på väg mot andra mål. En rask åtbörd med kameran, en till två bilder varpå vandringen gick vidare. De samlades initialt som en anspråkslös idé med slags etnologiskt perspektiv. Mig veterligen hade de inte dokumenterats i någon större utsträckning.¹

Bilderna kan ses som slags porträtt, kameran ofta hållen i vinkel mot objektet för att redogöra för tredimensionaliteten och konstruktionen, bilder tagna från den förbigåendes vinkel: djuret, människan. Ett halvnytt torn med många stöttor och stegar som verkar ta desperata årtag där det inte finns vatten; en liten plankbyggd stol invid granridån, lätt nedsjunken i den mjuka marken, som strax kommer ersättas med en högre och bekvämare struktur; ett grått torn ute på myren som kanske stiger upp ur den eller sjunker ner i den med den bruna laven lätt lyftad i vinden.

Pass som börjat tveka, som havererar. Pass som uttrycker övermod; en tid. Nätta pass med skira linjer och bortfallande bark. Pass som är humoristiska i sin omgivning, pass som är uppfinningsrikt gjorda. Och plötsligt ett pass som kanske är en hyllning till Marcel Brauers B3, även benämnd Wassily. Utefter en annan väg tycks en träkub med heltäckande ryggstöd blygt kika fram bakom en buske. Nio kilometer längre bort försvinner en bred tron med höga toppstolpar i gracila lövrika skott av sälj och rönn. En enkel pall ställd i blåbärsmossan är formsågad efter tallens stam. I den mörka fuktigare skogen formuleras ett pass ur en gran i högställd vinklad triangelform medan det ute på det varmtorra hygget står en plaststol och vinglar bland oändlig mängd avbarkade blekta grenarna och rötter som först kan tas för att vara djurhorn. Älgpassen är fotograferade när det inte är jakttid: främst på sommaren, några på vintern.

De blir porträtt av objektet i sig liksom av den för mig okände konstruktören och byggaren men även av fotografen, med sina olika stämninglägen genom åren. Många av de pass jag har på bild ser äldre ut än vad de är, och flera är med all sannolikhet ur bruk; några finns heller inte längre kvar idag och är ersatta. I bilderna har jag sökt visa på skörheten och den poetiska förgängligheten i byggena, liksom naturens frodighet som omvärver passen och påverkar livslängden, med den känsla som ibland erfors, det närapå schamanistiska i uttrycket.²

Själv har jag ingen som helst erfarenhet av jakt, och har heller inte sökt någon informant, eftersom jag önskade bibehålla min blick på byggnationerna utan inblandning, och det är i efterhand som jag kompletterat bildprojektet med uppgifter. Gärningen och lusten att jaga och skjuta djur är mig främmande, troligt är att älgpassen som objekt aldrig skulle fångat mitt intresse om jag hade haft förkunskaper.

Att fotografera och insamla bilder, idéer, är också jakt, och med bilden tillskrivs en betydelse och en önskan om att visa vad man sett. Det är en akt som gör det möjligt att söka tillägna sig det man står främmande inför; att göra det till sitt eget arbetsmaterial, och ge sig själv ett uppdrag och sysselsättning. En snabb enkel upprepad handling blev ett stort material. Bildsamlingen växte att omfatta ca 220 älgpass inom en radie av två mil. Dock är inte på något sätt dokumentationen heltäckande för detta område, men jag valde av avsluta. En fotosamling i bokform som jag printar själv och låter binda in, Älgpass, innehåller 185 stycken älgpass analogt och digitalt fotograferade mellan åren 2002-2013. Den blev färdigställd våren 2014.³

II

Man har kunnat konstatera att älgjakt i samordnad regi bedrivits i Jämtland sedan forntid. Den största hållristningen av ett djur i Sverige är på en älg och finns att se i Offerdal i Jämtland, minst 7000 år gammal. I långa löpor utmed åsarna och vattendragen finns s.k. älggropar (fångsgropar), djupt grävda runda hål som övertäckta med ris djuren föll ner i efter drevjakt. Jakten och villebråden var sedan 1500-talet förbehållet kungamakt och adel, vilket förändrades på slutet av 1700-talet, då allmogen med markinnehav kunde börja jaga fritt för husbehov. Älggroparna användes ända in i slutet av 1800-talet, då de förbjöds, som djurvårdande insats. Jakt har varit och är fortfarande förbehållet den som äger mark, eller som köper in sig i ett jaktlag. Jakten på älg anses vara en för trafiksäkerheten absolut förutsättning liksom en skogs- och viltvårdande nödvändig insats. En kvarts miljon jägare jagar älg i Sverige. Omkring hundratusen älgar dödas varje år i jakten, som beräknas vara drygt en fjärdedel av älgstammen. Det senaste decenniet har intresset för att syssla med jakt och vapen ökat, vilket syns i mängden tidskrifter, radio- och TV-program, böcker och debattartiklar. Det är många som tycker att jaktveckan är årets höjdpunkt.⁴

Älgjakten handlar i de här trakterna, där den är oerhört betydelsefull, om identitet och tradition, att åtnjuta tillgång till bra kött och är en samlande aktivitet. Älgen, som får stå som symbol för det lite löjligen, men även för svenskheten och som konungen bland skogens alla djur, har en djupt befäst plats i sinnet hos både jägare och oss andra. Älgen är ett populärt motiv i många sammanhang, så även i konsten.⁵

Under 1800-talet och större delen av 1900-talet var älgen fåtalig. I samband med förändrat skogsbruk, med större arealer kalhyggeshuggning inlett på 1960-talet och nyplanteringar som gav bete, avsaknaden av naturliga fiender och regleringar av älgjakten, gynnades stammens tillväxt under 1970- och 80-talen. Fler skogsbilvägar skapades för avverkningsmaskiner och lastbilar, med plats för: älgpass. I denna trakt behöver man inte gå många hundra meter i vilken riktning som helst innan man stöter på en grusad öppen linje som leder hemåt.

Ett pass är en avgränsad del av terrängen, och utgör en plats för människan att avvaktande sitta, i avsikt dold ha uppsikt, och därifrån agera i jakten. Vid sekelskiftet 1900 och några decennier framöver bedrevs jakten under vandring och ibland från en marknära position, halvsittande på marken invid en myr dold bakom småväxta buskage.⁶ På vakt i snåret faller blicken på det närliggande omgivande kroppen: lavar, mossor, ris, insekter. Fukten och dess kyla ligger an med ett lager vardagskläder emellan. En älg är i detta läge väldigt mycket högre. Det marknära passet visar på en smygande jaktkultur, där förmågan och önskan att kunna vara dold premieras. Man jagade ofta ensam, kanske med hund. I och med regleringar i jakten och hur markerna skulle skötas permanentades passen, inledningsvis med låga sittanordningar. I de här trakterna placeras på platsen vanligtvis en virkeskonstruktion, kanske med brottstycken av gamla möbler, ibland inkorporerande omgivande träd. Passen är ofta placerade utefter djurens stråk, och inkräktar alltså beständigt i deras rum även utanför jaktveckan; en ockupation som påtalar människans närvaro även i dessas frånvaro.⁷

Älgpassen är byggen som ännu inte har behövt rättas efter bygglov och förordningar, men dess placeringar, konstruktionsvarianter och gestaltningsmässiga utseenden har ändrats utifrån jaktens förutsättningar,

som reglerats till exempel med hänsyn till säkerhetsaspekter i skjutningen och markernas omskapta utseenden men också till samtidens krav på bekvämlighet. Byggaren är ofta mån om att göra passet bra och hållbart, det finns en känsla för placering då det är ett viktigt objekt som skall fungera praktiskt. Konstruktionerna av jaktpass ser olika ut i skilda nejder och länder, beroende på viltbråd, landskapstyp, traditioner.⁸ Även mellan jaktlagen inom området syns åtskillnad, det kan röra sig om utformningen av ryggstödet och stegarna, om man har tak eller vilken typ eller utseende på virket som man bygger av är i. Bygder med öppna fält och åkrar har ofta tornlika skapelser, men i de skogsrika trakterna jag fotograferat höga älgpassen blivit vanligare. Här finns pass som är enbart en enkel sittyta, bestående av en stock. Ibland finns byggt något stolsliknande med ryggstöd, och eventuellt armstöd. En hel obarkad gran kan ha nyttjats, uppsågad i olika bitar och dimensioner med rundheten kvar eller halverad, och ansluten med spik i den kvarstående högstubben. Blandade trädbaserade material är vanligt, allra helst när älgpasset har stått några år. Passen kan vara en bänk: två breda plankor vilande på stubbar till ben, där fler kan sitta. Ett pass kan vara två sittytor i olika höjd. Invid passen brukar finnas ett vedupplag för elden, som man behöver för att göra kaffe och värma sig vid. Veden ligger ofta under själva sittytan eller i dess förlängning för att bättre förbli torr. Sittytan kan ha formen av en rektangel, bredare än djup, eller triangel som är trefotad. Det finns också passmarkörer som består av utrangerade möbler från hemgården som bilsitsar, trädgårdsmöbler, kontorsstolar, fåtöljer eller ett par lastpallar staplade i trappform. Alla de här mer marknära passen återfinns i skogen och i myrkanterna lika väl som utmed hyggesvägarna. En annan typ av pass är dem som man går upp i via en stege. De kan ha olika höjd beroende på naturen runtomkring, och här måste man ofta överge dem efter några år, då träden vuxit alltför högt och skymmer

sikten, ifall man inte hugger fritt för breda långa öppningar, så kallade skjutgator. De här passen med kryss för stabilitet står på stolpar och består av stege som ofta också agerar som ben, en golvyta, en hägnad som kan utgöra hela väggar eller bara räckena, en fast eller lös sittbänk, och eventuellt ett tak av plåt. Istället för en fast bänk kan det stå en stol på golvet. Skyddas golv och sittyta med tak och väggar blir passet ett kojliknande viste.

Stationerad en bit ovan mark gör att djuren inte ser eller känner av människan lika omedelbart, det håller jägaren lättare torr om fötterna, men passet kan å andra sidan vara utsatt för mer blåst, och det är längre till elden. Ur säkerhetssynpunkt anses tornen säkrare, då räckena ger bra stöd vid skjutning och marken kan utgöra kulfång. Numera prefabriceras denna typ av pass på någons gårdstun och körs effektivt ut på släp att placeras utmed vägarna.

Allt vanligare blir de höga tornen, de fritt stående som syns vida omkring eller de mer diskret placerade utmed skogsridåerna vilka lutar mot ett träd och mest består av en lång stege avslutad med ett mindre sittbräde. I tornet är jägaren i jämnhöjd eller ovan älgens mått, och har avlägsnat sig från det intimare fysiska förhållandet till omgivande natur. Från de väl synliga jaktornen möjliggörs den vidare utblicken, och de här passen formulerar tydligare maktanspråk, i frändskap med andra övervaknings- och bevakningstorn. Klimatet utsätter passen för stora påfrestningar i form av temperaturvariationer, väta och snöbelastning. Den blonda nysågade träplankan silvergrånar i ljuset, småbuskarna slingrar snabbt upp. Påväxt av lavar, mossor och alger säkerställer fukten. Svagaste punkten på tornet är oftast stegen som leder upp, den ger med sig vid kvisthål, knakar sönder under jägarens tyngd vid spikfästena. Konstruktionen ses över, passen repareras och byggs på med nya bräder, slanor och stöttor och kan ses med flera stegar som ersatt varandra under

åren. Pass som är anpassat byggda till platsen står ofta bättre på marktypens underlag än de prefabricerade, vars stolpben antingen måste grävas ner en bit eller pallas upp allteftersom markens nivå ändras, eller stå på helt plana underlag. Tyngden kan dock hjälpa stabiliteten. Ibland har passet ett namn målat eller karvat i en träplanka, men vanligare är nu att alla pass har en nummerskylt. Säkerhetsaspekterna kring tornkonstruktionerna har förhöjts. Eftersom de är praktiska även för att skåda fågel utifrån dem och ta sin fika omgiven vinterns djupa snö, innebär det att fler än jägarna använder dem. Man uppmanar jägare att riva pass som vid närmre besiktning är farliga att gå upp i.

Överhuvudtaget kräver passen skötsel, röjning av sly och förberedande av ved.

Stolsformerna och tornens bänkar avser ett sittande av en människa, att vila och glo i tystnaden, och att utgöra ett stabilt stativ, men är obrukade större delen av året. Stolen liksom tronen och tornet, markerar symboliskt och faktiskt åtskillnader, mellan människor, mellan djur och människa.

För inte alls så längesedan var stolen förbehållen den som hade makten; och den utgör fortfarande en läsbar markör vi förhåller oss till.

Att sitta i naturen på ett stolsliknande marknära pass omgiven skogen är inte samma sak som att sitta i skogsbacken, man har en tydlig och känd form kring kroppen som anses indikera civilisation. En form som sedd på håll skapar trygghet för vissa, väcker irritation hos andra, genom sin påtalan om att människans värld inte är långt borta. Bärplockare och andra som rör sig i markerna under jakten måste passa sig och anpassa sig, de finner dem störande, som reellt hot och i sin naturupplevelse något som måste korrigeras. Man skrämmer barn för älgpassen såsom förr rotvältor och stenrösen. Markägare som inte upplåter sinmark till jaktlaget ses inte med blida ögon. Varje år förstörs ett antal pass,

bland annat av dem som anser att jakten på djur är hänsynslös och ett förkastligt nöje. För jägarna möjliggör passen en önskan om att vistas i naturen - på sina villkor och på marken de behärskar. Passet representerar en naturupplevelse, en rast från annat arbete och en gemenskap i en allvarlig aktivitet. Att sitta på pass avkräver jägaren förmågan att sitta still länge, att vara vaksam och beredd; liksom en naturfotograf. Här kan (oftast) en man få lov att vara i tystnaden, med sig själv, se ut över landskapet med sin blick och samtidigt ha ett uppdrag. Lärdomen att förbli tyst och utstå tystnad - en tystnad tyst som en susning i skogen förgrenas och ett odefinierbart prassel helt nära. Så en signal om att villebrådsjakten börjat.

III

Inledningsvis använde jag min vanliga analoga systemkamera, en Nikkormat EL från 1976, köpt i slutet av 1980-talet på Auktionsverket i Göteborg. Filmsorterna som laddades i den varierade utan reflektion: svartvitt, dia och färgfilm från olika tillverkare. Under åren fotograferade jag med olika intensitet och intresse. Inför sommaren 2009 fanns omkring 160 stycken pass dokumenterade. Negativen digitaliserades med en trumskanner. Min avsikt var att avsluta projektet och samla det i bokform. Andra idéer av äldre musealt exponeringssätt hade föresvävat mig, med montrar och handskrivna registerkort, men de hade inte bärkraft. Den konceptuella idén att insamla en viss typ av motiv eller objekt har gestaltats många gånger, bland fotografer är väl mest kända Hilla och Bernt Becher, det är fler som arbetar i den andan. Att arbeta i, och med, det repetitiva har ofta varit en metod för mig.

Önskan om att bygga ett eget pass eller interagera med ett pass på plats eller ta hem det för att ställa ut det som ett objekt, intresserade mig inte. Med digital kamera fortsatte jag fotografera några nya pass sommaren 2009 men sedan arbetade jag hösten och vintern med bildbearbetning av alla älgpassbilder i photoshop, ett program jag inte behärskade. Den analoga kameran visade sig ha utsatts för omild behandling under åren tillsammans med mig och flera negativ hade olämpliga ljusinsläpp men drogs även med överexponering i framkallningen samt av rödstick i utgången film. Det begränsade antalet fotografier till högst två som jag hade beslutat om, visade sig vid urvalet att några bilder har fått bearbetas mycket. En utmaning utgjorde också den ogenomtänkta variationen av

filmsorter, då jag eftersträvade att i slutskedet få svartvita printar som inte alltför mycket i tonomfång skilde sig från varandra. Att ha bilderna i svartvitt förstärkte redovisningen av passets konstruktion och dämpade naturens grönska.

En samling i bokform med 150 älgpassbilder satta i ordningsföljd efter vandringarnas kronologi, visades på Göteborgs Konstförening våren 2010 tillsammans med ett 50-tal förstoringar. Bilderna i boken printades med K3-bläck av en Epson Pro 4800 på Epsons dubbelsidiga matta fotopapper via programmet QuadToneRip, och var inbunden i klot. Dokumentationen av älgpassen kunde härmed anses som avslutat, men var det uppenbarligen inte. Missnöjd och med en önskan om förtydligande, bättre fotografier och kompletteringar gjorde att jag inför sommarens vistelse 2010 införskaffade en gps. Idén var att återuppsöka älgpassen jag fotograferat och ta nya, förhoppningsvis bättre bilder på dem, med en digital systemkamera och mindre slarv. Med gps:en kunde informationen om deras geografiska position infångas. Denna koordinat skulle bli bildens och älgpassets titel, vilket skulle göra det möjligt även för andra att uppsöka platser för passet.

Jag såg inför mig en slags skulpturvandring i hela området.

Projektet förvandlades mot en fas av effektivitet, med assisterad bilkörning på skogsbilvägarna och korta stopp för dokumentation med kamera och gps, snabba marscher in i skogen. Begränsningen av antalet bilder per pass upphörde. I minnet sökte jag de stigar och vägar jag gått eller cyklat. Jag betraktade fotografierna för att skapa erinringar av platsen och syftet med den dåtida vistelsen, letade i daganteckningar och brev för att återskapa tiden för fotograferandet. Nästan alla platser återfanns under årens lopp.

Jag steg nu ända fram till passen, rörde vid dem vilket jag inte alltid

tidigare gjort utan bara sett dem på avstånd, för att lägga gps:en på sittytan eller hålla den i dess närhet, trycka på knappen och spara en sifferkombination som möjliggörs av satellitkontakt.⁹ Positionen som titel för bilden blev ett påstående om passets existens när det väl var borta. Jag kunde konstatera att flera av älgpassen jag hade bilder på sedan tidigare hade demolerats och ersatts av nya uniformt tillverkade pass medan andra hade försvunnit på grund av att skogen förvandlats till kalhygge eller att en nyplantering växt upp. De älgpass jag fotograferat var således redan historia och existerade inte längre annat än på bild. Att återfinna passen tog fyra somrar, och under sökandet kom ett 80-tal nya att infogas samlingen.

Genom åren är min blick på passen varierad. Från en upptäckt, till ett intresse, ett engagemang, vidare i en upprepad planerad handling, alltmer rutinerat. När projektet formulerats som projekt blev tillvägagångssättet annat, ett arbete. Därmed var blicken förändrad, aktivt uppletande istället för att upptäcka och få syn på något, vilket skapar en visuell skillnad som jag anser kan skönjas i bilderna. En annan skillnad utgjorde sätten att närma sig objektet, när objekt och blick ser varandra, liksom ömsesidigt tilltalad. Att vandra långsamt närmande sig älgpasset i dess terräng jämfört med att sitta inne i en bil och överraskas av det i en vägkrök, väckte skilda reflektioner och sätt att se och därmed vilken bild jag fick. Själva det fysiska mötet och tiden har således präglat bildens kvaliteter.

Hösten 2013 inleddes avslutandet av projektet. Jag valde att bildredigera alla gamla analoga bilder på nytt samtidigt med de nya digitala. Skillnaden dem emellan uppenbarade nya problem, av teknisk art och okunskap. Till den slutgiltiga samlingen i bokform gjorde jag ett nytt urval och en annan disposition. I stort sett behöll jag alla de analoga

bilderna och ersatte bara ett fåtal med digitala. Jag erfor att året för det första fotografiet av varje älgpass var viktigt, en bärande del av själva dokumentationen. I bildredigeringen eftersträvade jag likhet sinsemellan alla filmsorter och kameratekniker, och sökte skapa en grafisk prägel; ett närmande till en slags teckning, i mjukt kol och hård blyerts för att få lyft fram konstruktionen och strukturen i materialen. Samlingen med 185 pass efter varandra behövde pauser så den delades upp i tolv fiktiva vandringar, fullt möjliga att gå.

Via Lantmäteriets funktion Kartex med den Gröna kartan som utgångspunkt, kunde jag lägga in gpskoordinaterna, och rita upp vandringarna att bli som en tunn blyertsteckning. Tolv kartbildsteckningar, en för varje vandring, utgår från ett centrum som motsvaras av fotografiets mitt men också av min utgångspunkt i landskapet; den darrar från sitt centrum som ett hårstrå. En sammanfattande karta visar hela området, de två milen omkrets. Det finns också en förteckning över alla bilderna med årtal för fotot. Det fanns texter vilka jag sedan tog bort. Texternas innebörd drogs samman till två, en i bokens början, den andra i dess slut. Samlingen följer i utseende den från 2009: 7x11 cm svartvita bilder printade på en vit yta om ca 21x21 cm, med en bild på varje högersida, spridlimmad och inbunden i klot.

*

Jag fotograferade dem för att bevara de fina,
de rörande, de udda, de sköra, de hävdelsefulla, de konstiga,
de dåliga, de breda, de pinniga, de omöjliga, de uppfinningsrika

Jag fotograferade dem för att visa på naturens frodiga växtlighet,
den tidsmässigt korta kampen mellan
människans bygge och naturens eventuella återtag

Jag fotograferade dem för att visa på de absurda placeringarna,
och humorn,
det ömsinta handhavandet med lagningar och förberedande av veden

Jag fotograferade dem därför det stod några fina granar intill

Jag fotograferade dem för att visa på skövlingen av landskapet,
och på skräpet de omges av

Jag fotograferade dem för att visa på den
otroliga mängden av pass inom ett litet område

Jag fotograferade dem för att de möjliggör tankar

Jag fotograferade dem därför de var en bra idé,
och glömda av kulturinstitutionerna

Jag fotograferade dem för att det många gånger blev bra bilder

IV

Under arbetet med bildredigeringen, som förlöpt i förnyade omgångar sedan 2009, då jag på ett vis faktiskt beständigt visats i trakterna men framför datorn i Stockholm, har jag långsamt insett att dokumentationen utgjort en slags sorgeakt, som har med en förändring att göra som jag inte varit en del av, men som är synlig genom förlusten av mänskliga artefakter och bruk. Med en stadsmänniskas perspektiv och uppväxt finns ett behov av att vistas på landsbygden men jag är inte helt bekväm där. Detta dokumentationsarbete med älgpassen är en dubbelbottnad men främst ömsint förklaring till en av mig ändå erfaren och släktmässigt förankrad trakt, som inte är storslaget vacker utan snarare betraktas av den egna befolkningen, liksom av ohejdad tradition, som en bygd utan ”kultur-och naturmässiga värden”.¹⁰

Uttaget av skogsmark resulterar i torrläggning av myrar och såriga utarmande kalhyggen men försvinner gör också den subtilt antydda kvarvarande stigen som en gång var en fäbodväg till verksamheten och dess byggnader som nu inte längre finns kvar. Många kilometer skogsbilvägar skapar bekväma omständigheter i byggandet av älgpass jämfört med förr, jakten effektiviseras, och kanske trivialiseras.

Älgpassen blir mer uniforma med förberedda modeller, virket är tillsågat i färdiga dimensioner direkt från brädgården och personen bakom bygget skapar inte sin egen sittyta med återvunnet eller plattshittat material. Man försöker försonas med kalhyggena, se hur utsikten

vidgas och förlängs över stubbfältet, att solen når fram, och att det kommer komma underbara hallon småningom, en tid i alla fall. Och planteringarna med contortatall kanske blir bra, om några år. Eller så kommer där stå vindsnurror.

Noteringar

- 1) En vacker fotobok av Bertram Kober, Hochsitz, med 30-tal tyska jaktorn utgiven 2008 fick jag nys om under 2014. Kobers arbete anser jag skiljer sig från mitt projekt främst i det att han arbetar renodlat med genomtänkt komponerade fotografier. Som porträtt, anonym bruksarkitektur och som konceptuellt intresse tangerar vi varandras arbeten. Andra konstnärer som intresserat sig för och arbetat med jaktorn på olika sätt de senaste åren är Frida Hållander, Caroline Mårtensson och AKAY+ Frederic Eklöf. Sidan svenskajaktorn.se skriver om och samlar bilder på jaktorn.
- 2) I Wanås skulpturpark står ett animistiskt laddat verk av Marina Abrahamovic, The Hunt Chair for Animal Spirits, från 1998, en mycket hög jaktstol behängd med djurhorn.
- 3) Fotosamlingen i bokform, en slags artist book, har en upplaga av 20 exemplar. Boken är alltså inte tryckt utan engjord.
- 4) Jägarförbundets hemsida: ”Att jaga är ett naturligt sätt att leva för oss. Ingen annan aktivitet ger samma rekreation och naturupplevelser, samtidigt som man känner att man är en del av naturen.”
- 5) Paletten nr 1 1983 har Christian Chambert skrivit hur populär älgen som motiv är och nämner konstnärer som Anders Borg, Hans Viksten, Anders Åberg och Karl-Olov Björk, Petter Zennström, Gudrun Key-Åberg mfl. Ernst Billgren har bl a designat ett saltkar med älghuvud. Linda Shamma Östrand har nyttjat delar av älgens fysionomi i sin Älg i Postformulerat tillstånd, i rondell nära Telefonplan i Stockholm.
- 6) Exempelvis har Bruno Liljefors målat sig själv på det marknära jaktpasset i Självporträtt från 1913.

7) Från 1700 talets andra hälft och ca 200 hundra år framöver var naturligtvis människans förekomst i markerna mycket mer accentuerad och tydlig i fåbruk med djur på skogen, bodar och hägnader, uttag av byggmaterial till hus som träd och kalk, förändring genom upptag av odlingsmark och torvbrytning, skogshugning för ved och kolning, men idag rör sig sällan folk i skogarna, undantaget jägare, scoteråkare, skogsmaskinsarbetare, bär- och svampplockare.

8) SkogsIndustrierna har en folder om och hur att bygga jaktorn, så även ByggMax. På tyska finns flera böcker med mönsterritningar. Det finns också konstruktioner i hopfällbart skick i aluminium som man tar med hem när jaktveckan är över.

9) Till skillnad från AKAY och Frederic Eklöf som bemålat älgorn ute på hyggerna och därmed umgåtts med dem fysiskt nära en längre tid, är det oftare vid bildbearbetningen som jag tydligt kunnat studera konstruktionen.

10) Tidningen SkogsVärden nr 1 2011, artikel om affärsprofilen och vindkrafts-entreprenören Eva Stjärnström, som är engagerad i bygden.

Älgpass som objekt - arbetsbeskrivning över en tänkt skulpturvandring
publicerad i Hjärnstorm nr 122, Bygga, bo, tänka, april 2015
är i denna version september 2015 något korrigerad.

Citera går bra men ange källa.